

■ Szövegtan a nyelvészet határain túl
Amikor a színház is szöveg

A világhírű nyelvész, Petőfi S. János egyhetes szövegelméleti kurzust vezetett a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán. A tanfolyamot az Országos Közköztartási Szolgálatotató Iroda rendezte a Művelődési Minisztérium Közköztartási Szakmai Irányítási Főosztályának, valamint az Etnikai és Nemzetiségi Kisebbségi Főosztályának támogatásával. Az olaszországi Macerata egyetemén tanító magyar professzor lapunknak először az ideai tanfolyam előmenyeiről beszélt:

– Tavaly is volt a Nyári Akadémia keretében általános és középiskolai oktatási intézmények tanárai számára egyhetes szövegtani tanfolyam, illetve műhely. Talán ez utóbbi kifejezés a helyes, hiszen itt volt huszonvalahány diák is. Ez ismétlődött meg most, azzal a változással, hogy nagyon megnőtt a tanárok és a tanulók száma. Az ideai tanfolyam szerkezetét már a tavalyin meghatároztuk, a résztvevő tanárok egyharmada a múlt évben is itt volt, másik harmaduk pedig határon túlról érkezett.

■ Csak általános és középiskolai tanárok jelentek?

– Nem. Érkeztek tanárok a főiskolákról, valamint a Nyelvtudományi Intézet szövegtani csoportjának munkatársai is itt vannak, s olyan kollégák, mint Szabó Zoltán, Wacha Imre. Ez egy jó értelemben vett vegyes összetételű társaság.

■ Óvatosan fogalmaztam a tanfolyam meghatározásával, hiszen itt nem hagyományos előadássorozatról van szó...

– Egy oda-vissza, gyakorlatokkal tarkított kurzusról, melynek nagy része mégis – sajnos – előadássorozat, hiszen beszélgetni 75 emberrel azért nem lehet.

■ Nemrégiben jelent meg a „Szövegtan és verselemzés” című könyv a PSZM Projekt támogatásával, mely szorosan kötődik a tanfolyamhoz.

– A tavalyi tanfolyamot megelőzően kiadott, „Elkallódni megkerülni” című kötet alcíme szerint versek kreatív-produktív keretben törtető megközelítéseit tartalmazza. Ennek kvázi testvérköteteként adták ki a Szövegtan és verselemzést, ebben jól kibővíve megtalálható a tavalyi tanfolyam anyaga. A most pénteken befejeződött kurzuson elhangzottak pedig valószínűleg „Szövegtan és rövid prózaelemzés” címen fognak majd kötetként napvilágot látni.

■ Mi ennek az új szempontok szerinti elemzésnek a lényege?

– Különbséget teszünk az analitikus-kreatív és a kreatív-produktív megközelítés között. A kettőnek az a lényege, hogy az első esetben az elemzendő szöveg a szöveggel való foglalkozás kezdetétől eredeti formájában az elemzők (a tanu-

lók, a hallgatók) rendelkezésére áll, és az elemzés egy ezzel a szöveggel végrehajtott műveletsort jelent. A másodikban pedig az eredeti szöveget átrendezzük, megváltoztatjuk a formáját, elhagyunk belőle pl. szavakat, szókapcsolatokat, s erre engedi, bocsátja rá ki-ki a maga kreativitását. Nem annak érdekében, hogy megpróbálja helyreállítani az eredeti szöveget, hanem hogy ebből az átalakított szövegből próbáljon egy számára elfogadhatót létrehozni. Ez azt jelenti, hogy ilyen műhelymunka révén sokkal mélyebben kapcsolatba kerül azzal a szöveggel, amit később analitikusan is elemezni kell. S ez egy elméleti keret szempontjai szerint rendezett gyakorlatsort jelent.

■ Ez folytatódik egyre magasabb szinteken?

– Nem mondanék magasabb szintet. Volt korábban verselemzés, most a prózaelemzés, a jövőben pedig a multimediális alkotások elemzése következik, tehát szöveg és illusztráció, vagy szöveg és zené egy szöveg. A vers és próza – mint két nagy hagyományos terület – után az egyre komplexebb felépítésű szövegek elemzése lesz, lenne a téma.

■ Esetleg táncok, színházi produkciók?

– Például. A következő kurzus a multimediális célozná meg, nemcsak azért, hogy ennek az elméletnek az alkalmazhatóságát kiterjessze, hanem azért is, mert ez kényeszerűség. Éppen egy mostani előadásomban tettem rá megjegyzést: szép, szép, hogy együtt vagyunk, de itt csak magyar nyelvet és irodalmat tanító tanárok vannak. A szövegtan nem a magyar szövegek kizárólagosan és a magyar lexikai elemekből épült szövegek tana. Egyrészt olyan valami, ami nemcsak a magyar, hanem az idegen nyelv tanulásához is közös alapot ad. Másrészt pedig a jövőben olyan tanfolyamon szeretnék résztvenni, ahol földrajz- és kémiatanár is ül, s nézzük meg, hogy mit csinál azokkal a szövegnek nevezett valamikkel, amiket az ő a tankönyvei tartalmaznak – hogyan működik együtt az illusztráció és a szöveg, a tematikus ábra, a fotó, az ikonok és a szöveg. Alig van olyan területe a gyerek életének, ahol csak egymediumú szöveggel találkozunk. A szövegtan tehát túllépi a nyelvészet határait, hiszen olyan kategóriarendszerrel kíván dolgozni, amelyik általános, tehát nem kötődik egyetlen médiumhoz sem, de nem annyira általános, hogy ne lehetne megtalálni ezeknek a kategóriáknak a médiumi kötöttségeit, azt hogy melyik valósul meg szövegben, énekben, táncban. Ezt interdiszciplinaritás nélkül csinálni nem is lehet.

Takács Viktor

■ Hetek óta lapozgatok egy szép kiállítású, vaskos kötetet. Tóth Attila művészeti író a szerzője, a könyv pedig Szeged szobraival és muráliáival foglalkozik. De úgy ám, hogy nemigen lehet a végére érni. Nem mintha túlságosan bőbeszédűek lennének az elemzések. Dehogy. És nem is azért, mert szokatlanul gazdag a képanyag. Habár a fotók minősége meglehetősen felemás jellegű. Inkább arról van szó: ezt a kötetet egyszerűen nem érdemes egyfolytában végigolvasni. Csak mazsolázni, csipegetni kell. Akár egy lexikont.

Más városokban már régebben megszülettek az efféle szobrászati monográfiák (pl. Pécs, Hmvhely). Tóth Attila bizonyára okult is e munkákból. Látható például: ő teljesebb, szisztematikusabb körképet hozott létre. Nem elégedett meg a hagyományosabb köztéri plasztikák felvonultatásával, de mindemellett a síremlékeket, az üvegablakokat és az épületdíszítő festészeti alkotásokat is számba vette. Mi több: még az emléktáblákra is figyelmet fordított.

Mint ahogy az átfogó jellegű történeti áttekintések sem hiányoznak e kötetből. Kiderül itt: ahány korszak, ahány városvezetés követte egymást, annyiféle politikai és esztétikai nézőpont érvényesült a köztéri művek létrehozásánál. Volt,

Szobrokból gyúrt tükörkép
Tóth Attila első kötetéről



amikor a historikus alakok kerültek előtérbe, máskor meg a portrédomborművek. Tény viszont, hogy a Nemzeti Emlécsarnok megszületésével Szeged egy dicséretes jelzőt kapott. Maga lett a szobrok városa.

Tényleg: mintegy 850 köztéri plasztika van szűkebb-tágabb környezetünkben. Eldön-

tendő azonban: hogyan, miféle körülmények között jöttek létre e művek. És milyen művészeti, esztétikai színvonalat képviselnek? Nos, lényegében ezeket a kérdéseket boncolgatja Tóth Attila megannyi türelmes elemzése.

Türelemről beszélek, aztán szakma- és városzeretetről. Mert ez is kiolvasható a szerző

soraiból. Örömmel regisztrálja, ha a település polgárai derekasan összefognak egy nemes ügy érdekében. Ahogy azt is feljegyzí: a korábbi hatalom miként torzította el a művészeti kifejezés őszinteségét. Ennek ellenére Tóth Attila a közel-múlt eltüntetett szobrai is megmutatja. És igaza van. Elvégre volt köztük jó mű is. Más dolog ugyanis a politika, s megint más a művészet.

Hetek óta lapozgatom ezt az alaposnak tűnő könyvet. Hogy így van-e, ezt majd a filológusabb szellemű tollforgatók megmondják. Tudom azonban, hogy egy város köztéri szobrászatában az adott település világszemléleti, esztétikai öntudata tükröződik. Úgyhogy Tóth Attila első kötetét egy ilyenféle eszméletű tükörnek is felfoghatjuk. Amibe természetesen magam is belenéztem. Aztán rájöttem: hiába élek Szegeden, nem ismerem elég-gé e várost. Legalábbis, ami a köztéri művek egy részét illeti. Szerencsére itt a jó idő, amit szobornéző évadnak is tekint-hetünk.

Szuromi Pál

Kulturális hírek

mutatják be ajánlataikat az új tanévre.

■ A Budapesti Műszaki Egyetem Székén Színháza – mint minden évben – idén is megrendezi augusztus 6. és 19.

között az IDMC Nyári Workshop-t. Ebben az évben a következő tanfolyamokon vehetnek részt az érdeklődők: Jazz tánc (Robert Solomon, USA), Afro tánc (Tarin D. Hampton, USA), Amerikai musical (Ne-

■ Radnóti könyvügynöke voltam

■ Lesz-e élő szellemi központ a Bokor utca l-ben?

Spanyol fotós magyar vágya

– És mire vagy kíváncsi? – kérdezi a 80 évesek bölcs nyugalmaival Lengyel András irodalomtörténész társaságában Nicolaus Muller, a szociofotó nagy spanyol mestere.

– Mindenre – mondanám hirtelen, ám közben rájövök, sem az idő, sem az etikett nem engedi sokáig vallatni Müller Miklóst, a hajdani joghallgatót, a Szegedi Fiatalok szellemi közösségébe tartozó, a Radnóti, Ortutay, Baróti, Hont és mások barátságát bíró Szeged-szimpatizánst. – Radnóti, az emigráció, a fotó és a Bokos utca érdekel. Ez utóbbi duplán is – válaszolom, s rájöttem, a kérés szűk egy órában teljesíthetetlen. Baj azonban nincs. Müller úr mondja a magáét.

– Rendkívül szimpatikus embert ismertem meg Göncz Árpád köztársasági elnökben, aki kiállításomat szülővárosomban, Orosházán megnyitotta. Ő a ti János Károlyotok, a megbocsátás, a béke híve.

■ És Radnóti, a Szegedi Fiatalok? Rájuk hogy emlékszik Müller úr?

– Mint életlen meghatározó élményére. Én nem voltam a Művészeti Kollégium tagja, csak szimpatizáns és barát. Radnóti-val a Bokor utca 1. szám alatt egy évig laktam együtt Wolf úrnál, aki egy különlegesen érdekes ember, orvos volt. Én meg egyben Radnóti könyvügynöke. Cserébe első kiadásait nekem dedikálta. Sajnos, egy része a háború alatt elveszett. A maradékot meg Orosházának aján-dékoztam.

■ És Szeged?



Cséplőmunkás

– Szeretett városom. 1931-től éltem itt. Tanultam, fotóztam. Féja és Ortutay könyveit illusztráltam. Aztán '38-ban emigráltam. A Déli Pályaudvaron Radnótiék búcsúztattak. Ortutay utoljára még felemelte kedvesemet, Molnár Margitot, hogy a vonatablakból megcsókolhassam...

■ Aztán '39 nyarán Párizsban újra találkoztak.

– A háború előtti legszebb nyarunk volt. Radnóti és Fifi, Ortutay meg Zsuzsa, aztán Baróti Dezső és én. Szeptemberben azonban újra földönfutóvá lettem. Portugáliába Salazar börtönébe kerültem, majd később Marokkó egy különle-

va Rae Powers, USA), Buto tánc Daisuke Yoshimoto, Japán) Tai-Chi (Dr. Michael Stinger, Ausztria), Mozgáshíznészet (Françoise Ponthier, Belgium). Jelentkezni augusztus 5-én lehet, egész nap a helyszínen. A rendezőség a vidékiek számára mérsékelt árú diákszállást biztosít.

ges városába, Tangerbe. Egy amerikai magyar gyáros beajánlott az ottaniaknak, akiknek kérésére egész Spanyol-Marokkót lefotóztam. Tangeri lakhelyem ablaka a gibraltári-szorosra nézett. Láttam az Algírba vonuló egész amerikai flottát.

■ Hogyan került Madridba?

– Egy kiállításomat követően hívtak meg oda. S otthagadtam. Oda is házasodtam. Egy fülöp-szigeti nővel, akitől négy gyermekem van.

■ És maradt a fotó?

– Meg a spanyol szellemi elit barátsága. Írók, költők, filozófusok, tudósok fogadtak köreikbe.

■ Ithon mikor járt először?

– 1966-ban. Igaz, majdnem visszafordultam. Bécsben hat napig vártam a magyar vízumra, míg végül megkaptam. Aztán magyaros büszkeségemet családós érte Mosonmagyaróváron, meg Pesten is.

■ Azért később visszatért?

– Még nyolcszor. S bevallom, egyre jobban éreztem magam. Most van bennem némi szorongás a világ dolgai miatt. De remélem, a háború nem éri el Magyarországot. Nagyon remélem.

■ S azontúl?

– Van egy régi vágyam. A házat, ahol Radnóti-val laktunk, a Szegedi Fiatalok emlékhelyévé alakítani. Nem múzeum-má, hanem egy élő szellemi központtá. A magyar és a külföldi fiatalok, irodalmárok, művészek, filozófusok, közgazdák, valamennyi értelmiség számára. Én adnám a képeimet, hoznánk Buday György grafikáit, Radnóti kötetét, kéziratait, Hont Ferenc terveit. Boldog lennék, ha a város támogatná ötletem, s elfogadná segítő szándékom. Sok tervem már nincs. De ha ez megvalósul, úgy érzem, nem éltem hiába...

H. N. L.

Ma: Szieszta

A ma déli 12 órakor jelentkező műsorban Naptár rovattal kezdünk, névsorolvasás a hét szentjeiből: Kinga, Krisztina, Szent Anna és Joachim. Illés Gyula kandidátus beszél külföldön sikert aratott teológiai és filozófiai könyveiről. A munkatársak ezen a héten Németországban forgattak, a mozgássérültek rehabilitációs táborában, s folytatták a felvételeket a héten a soltvadkertű nemzetközi találkán. Különböző nyári táborok után egy örömteli kezdémé-

nyezésről, egy 1000 munkahelyet teremtő amerikai beruházásról adnak hírt. Az állatorvosok társadalmi megbecsüléséről egy film kapcsán ejtenek szót. Végül pedig következik a július 2-án elmaradt sportfórum. Mitől ilyen Szeged sportja, s mitől lehetne nem ilyen? A beszélgetést Réthi Attila vezeti. Várja kérdéseiket, telefonjaikat Bubryák István felelős szerkesztő. Műsorvezetők: Gellérty László és Kiss Mónika.